

II. DÖNEM:

Türkiye’de yapılan Paleolitik Çağ yüzey araştırmalarının en büyük kısmı bu dönemde yapılmıştır. Prehistorik arkeolojinin konusunu oluşturan Türkiye Paleolitiği hakkında II. Dönem araştırmalarına geçmeden önce, prehistorya anabilim dalının kısa bir tarihçesine değinmekte yarar vardır. Prehistorik arkeoloji ile ilgili eğitime teorik olarak 1932 yılında başlandığı görölür. Atatürk’ün direktifleriyle İstanbul Edebiyat Faköltesi öğrencilerine Dr. şevket Aziz Kansu tarafından bir dizi konferans verilmiştir. Ancak, prehistorya kavramı çok geniş bir kapsamda ele alınmış ve daha çok **Klasik Çağlar Öncesi** bir anlayışla lanse edilmiştir. 1933 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Faköltesinde bir “Antropoloji Kürsü”sü kurulmuştur. Bu kürsünün ders programları arasında “Prehistoire” adı altında Paleolitik (Alt-Orta ve Üst Paleolitik), Mezolitik, Neolitik, Kalkolitik (Bakır Çağı), İlk Tunç Çağı ve hatta Demir Çağı kültürlerini içeren dersler 1935 yılına kadar sürdürölmüştür. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi Prehistorya tanımı altında yukarıda adını andığımız çağların tamamı okutulmuştur.

1935 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Faköltesinin kurulmasıyla Prehistorya daha farklı bir anlayışla ele alınmış ve İstanbul Üniversitesi Fen Faköltesi bünyesinde yer alan “Antropoloji Kürsü”sü, bütün malzemesi ve hocalarıyla birlikte Ankara’ya taşınmıştır. Prehistorya bu yıldan itibaren 1955 yılına kadar “Prehistorya ve İnsan Paleontolojisi” adı altında, “Antropoloji ve Etnoloji” lisans sertifikalarından biri olarak sürdürölmüştür. 1955-1958 yılları arasında ise “Paleoantropoloji, Fizik Antropoloji, Paleoetnoloji ve Etnoloji” Bölümü oluşturulmuştur. Bu bölüm içinde “Antropoloji ve Etnoloji” Kürsüsü içinde Paleoetnoloji (Prehistorya) adıyla Prof. Dr. şevket Aziz Kansu ve o sıralarda Doçent olan İsmail Kılıç Kökten tarafından çeşitli konulu dersler halinde okutulmuştur.

1958 yılında ise Prehistorya bağımsız bir kürsü olarak Antropoloji Bölümü içinde yer almıştır ve kürsünün başkanlığını da ölümüne kadar Prof. Dr. İ.Kılıç Kökten sürdürmüştür. Bu tarihten itibaren Prehistorya gerçek anlamını kazanmış ve spesifik bir anlayışla ele alınmıştır. 1983 yılında yeni YÖK yarası ile birlikte “Prehistorya Anabilim Dalı” olarak Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü içinde, Arkeoloji ve Sanat Tarihinin ayrı ayrı bölümler olmasından sonra ise Arkeoloji Bölümü içinde yer almıştır. Bu son düzenleme ile Prehistorya, Paleolitik ve Epi-paleolitik çağlarla sınırlandırılmış ve bunun gerekçeleri sağlam bilimsel temeller üzerine oturtulmuştur. Böylece sınırları iyi çizilmiş bir çerçeve içinde bilim ve eğitim-öğretim yapılmaktadır. Öğrencilerimiz yani sizlere diğer üniversitelerin öğrencileri için söz konusu olmayan Paleolitik ve Epi-paleolitik çağlara ilişkin bir formasyon kazandırılmaktadır.

Türkiye Paleolitiğiyle ilgili II. Dönem çalışmaları daha çok Türk araştırmacıların katılımıyla gerçekteşmiştir. Özellikle Türkiye’de Prehistorya’nın babası sayılan Prof. Dr.

İ.Kılıç Kökten'in çok zor koşullar altında tüm yurdu kapsayan araştırmaları birçok Paleolitik sitin gün ışığına çıkmasına neden olmuştur. Yaptığı yüzey araştırmaları ve kazılar, Türkiye'nin Paleolitik çağlar açısından zenginliğini bilim dünyasına duyurmuştur. Ayrıca Prof. Dr. şevket Aziz Kansu, Prof. Dr. Muzaffer Süleyman şenyürek, Prof. Dr. Enver Yaşar Bostancı ile birlikte Paleolitik çağ kazı ve yüzey araştırmaları tüm Türkiye sathına yaygınlaştırılmıştır.

Yaklaşık 30 yıllık bir süreci kapsayan Türkiye Paleolitiği II. Dönem çalışmalarını bölgeler halinde incelemeye çalışacağız.

İÇ ANADOLU BÖLGESİ

Bu bölgede en çok araştırılan yerlerden biri hiç şüphesiz ki Ankara çevresidir. İÇ Anadolu bölgesinin Paleolitik buluntuları genellikle yüzeyden, nehir ve ova sekileri ile parçalı yüksek düzlükler ve platolardan bulunmuşlardır. Ova ve vadi tabanlarından 2000 m. Yükseklikteki platolara kadar her yerde Paleolitik buluntulara rastlanmıştır. Mağara buluntuları bakımından kısır sayılabilecek bir bölgedir. Araştırılan mağaralar pek sonuç vermemiştir. Bunlar arasında Timürözü mağarası (Ankara), Güdül mağaraları (Ankara), İnözü mağaraları (Beypazarı-Ankara), Kale mağarası (Kırşehir), Hazarşah mağarası-ki volkanik arazide açılmış bir mağaradır- (Kayseri) yer alır.

Paleolitik araştırmalar bakımından Ankara'nın yakın çevresi, Ayaş, Güdül, Kızılcahamam ve Beypazarı ilçeleri başta gelir. şereflikoçhisar, Haymana çevreleri daha az araştırılmıştır. Çubuk, Kalecik, Kırıkkale, Bala ve diğer ilçe ve nahiyeler henüz yeterince araştırılmamış durumdadır. Bu geniş mıntıka içinde alt ve orta Paleolitik devirlerde ekolojik koşulların tamamen çevreyi günümüzden farklı kıldığı anlaşılmaktadır. Paleolitik insanların avlanmada besin ve barınak bulmada bolluk ve kolaylık içinde buldukları söylenebilir. Örneğin; Neolitik dönemde Konya yöresinin geniş bir ormanlık alanla kaplı olduğu, bu çevrelerde avların fazlalığı, su seviyelerinin yüksekliği, geniş bataklık ve otlak alanların bulunduğu ortaya çıkan prehistorik belgelerle ve fosil kalıntıların varlığıyla kanıtlanmış bulunmaktadır. Öyle anlaşılmaktadır ki İÇ Anadolu Bölgesi prehistorik dönemlerde büyük besin kaynaklarına sahip bulunuyordu. Geniş ve büyük ormanlarda av hayvanları geniş ölçüde avlanıyorlardı. Bu bereketli topraklar üzerinde tarih öncesinden tarihi devirlere kadar sayısız uygarlıklar boy atmıştır. ETİYOKUŐU, Bayram Köyü, İlhan Köyü Paleolitik buluntu yerleri, oturulmuş kaya sığınakları, düz yerleşim yerleri ve höyükler ve nihayet Gordion ve Boğazköy gibi iki büyük başkent bu süreli yerleşimin zengin ve önemli örnekleridir.

Ayaş ilçesi çevresinde bulunan Paleolitik buluntu yerlerinden sonra Sakarya boyunda ilerlediğimiz zaman prehistorik buluntu bakımından verimli yerlerden biri de Beypazarı ve

Nallıhan dolaylarıdır. Beypazarı doğal mağaralarında (İnözü mağaraları) yapılan araştırmalar verimli olmamış yalnız Seben'e giderken Karaköprü adı verilen yerde çakmaktaşından Levalloisio-Moustérien aletler bulunmuştur. 1963-64 yıllarında buralarda tekrarlanan araştırmalar sonucunda yine sileks ve fosil ağaç yongalarından yapılmış, çok aşınmış üst Acheuléen tipte elbaltası ve yonga aletler toplanmıştır. Aynı tip aletlere Nallıhan yakınlarında yüzeyde rastlanmıştır. Bu bölgenin en önemli buluntu yeri Sarıyar köyü platolarıdır. Buluntular Beypazarı buluntularına çok benzemektedir. Aynı köyün doğal mağaralarından bir tanesinin dolguları içinden çıkarılan çakmaktaşından yapılmış Aurignacien tipte tek yanı işlenmiş dilgi önemli bir buluntudur. Burası Sarıyar barajının bulunduğu alanın içindedir.

Sakarya havzasının en önemli yerlerinin bir kısmı da Porsuk ve Sakarya sularının kaynak alanlarıdır. Mösyö ve Madam Chaput'un buldukları orta Paleolitik döneme ait çakmaktaşından yapılmış yonga aletler, bu havzanın ve İç Anadolu Bölgesinin I.Dönemde bulunmuş eski buluntuları arasındadır. Bu bölgede daha sonraki yıllarda yapılan araştırmalar bu durumu daha iyi aletlerle desteklemiştir. Ayrıca alt Paleolitik dönemle ilgili iki yüzden işlenmiş (biface) aletler de toplanmıştır. Türk Tarih Kurumu adına buluntu yerinin kuzeydoğusunda yapılan araştırmalar sonucunda Seydi suyunun çakıllı tabakaları ve terasları üzerinden orta Paleolitik tipte aletler toplanmıştır. Bu buluntular Seyitgazi çevresi ve Seydi suyu boyunun önemini ve eski buluntuları doğrulamıştır. Bu arada Sivrihisar İlçesi çevresinde püskürük taşlardan yapılmış ve çok aşınmış iki yüzeyli (elbaltaları) bulunduğu bildirilmektedir. Ayrıca Gavur Kalesi'nin üst Paleolitik ile ilgili buluntular verdiğini biliyoruz.

Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi Ankara çevresi en çok araştırılan bölgedir. Bu bölgede yüzeyde alt, orta ve üst Paleolitik ile ilgili belgeler bulunduğu için bu çevrede kalın dolgulu bir mağara bulunması gerekmektedir. Bu bölgede esaslı kazı olarak 2 istasyon göze çarpar:

1-Etiyokuşu: Bilimsel bir şekilde kazılmıştır.

2-Ergazi: Kum ocakları açılırken tesadüfen ele geçirilmiştir. (Bu kazılarla ilgili ayrıntılı bilgi "Paleolitik Buluntu Yerleri" dersinde verilecektir).

1946 yılında İ. Kılıç Kökten Ayaş İlhan Köyü civarında yüzeyden LM aletler bulmuştur. Yine Kökten 1948'de Kızılcahamam eştepe'de LM aletler ve Beypazarı yakınlarında Karaköprü (ya da Karaköy) mevkiinde LM aletler bulmuştur.

1948 yılında yapılan bir diğer araştırmada ise ř. Aziz Kansu ve Fikret Ozansoy, Keçiören, Üreğil, İmrahor, Macun ayı vadileri, Gölbaşı Mogan gölü kıyıları, Virancık ve Gerder köyleri çevresi, Dikmen sırtları ve Hüseyin Gazi dağı eteklerini araştırmışlardır. Bu

araştırma sonucunda Üređil ve Hüseyin Gazi dağı eteklerinde kaba LM kazıyıcı ve uçlar bulunmuştur. Bu kısmın daha doğusuna düşen Virancık, Gerder ve Bursal köyleri arasında da aynı aletlere tesadüf edilmesi, Gerger ve Bursal köyleri çevresindeki mağaraların verimli olabileceğini akla getirmiştir. Ancak bu yıl sürdürölen araştırmaların en önemli buluntu yeri Macun Çayı graviyeleri olmuştur. Bu graviyeler içinden bulunan bir iki yüzeyli alet Chelléen tiptedir. Yine bu sekiler içinden Ankara çevresinin ilk mikrolitik aletleri toplanmıştır (yaklaşık 1000 adet). Toplanan bu aletlerin Mezolitik döneme ait oldukları belirtilmiştir.

Yapılan araştırma ve kazılar ile yüzeyden ve dolgu içinden ele geöen buluntulardan anlaşılacağı gibi, Ankara'nın yakın çevresinin orta Paleolitik dönemde yoğun bir şekilde iskan edildiği ispat edilmiş bulunmaktadır. Ayrıca tina yüzeyden bulunan az sayıdaki iki yüzeyli aletler de alt Paleolitik dönemin varlığını belgelemektedir. Youn bir şekilde üst Paleolitik buluntuların olmadığı görölmektedir. Macun Çayı sekileri içinden bulunan mikrolitik aletler ise, Ankara çevresinin Paleolitik dönemde olduğu gibi Mezolitik dönemde de insanlar tarafından iskan edildiğini kanıtlamaktadır.

1963 yılında Kayseri İl merkezinin kuzeyinde, Barsık köyü civarında Hollandalı jeologlar Erdbrink ve Van Heekeren tarafından Kızılırmak boyunda yapılan jeolojik araştırmalar sırasında Alt Pleistosen'e tarihlenen 40 m. Yukarıdaki teraslarda moloz dolgu toprağı içinde Hipparion moları ile birlikte yontmataş parçalar bulunmuştur. Aynı araştırmacılar Sivas İlinin güneyinde yine Kızılırmak'ın 40 m. Yüksekliğindeki alt pleistosen sekilerinde 3 adet alet daha bulmuşlardır. Bunların Acheuleen benzeri aletler olduğu belirtilmektedir.